

LA INTERVENCIÓN LOGOPÉDICA EN EL MARC DE L'ESCOLA INCLUSIVA

ENRIQUETA GARRIGA FERRIOL

URL FACULTAT DE PSICOLOGIA, CIÈNCIES DE L'EDUCACIÓ I L'ESPORT
BLANQUERNA

Primeres Jornades de Formació de l'ACPCREDA
23 i 24 d'octubre de 2009

DE QUÈ PARLAREM

1. Una mica d'història
2. Què entenem per inclusió:
  - 2.1. Diferents conceptualitzacions
  1. 2.3. Proposta de definició
3. El nostre treball de logopedes en contextos educatius inclusius
  - 3.1. Perquè cal treballar dins les escoles
  - 3.2. Com fer-ho: algunes condicions bàsiques.
4. Propostes per seguir avançant

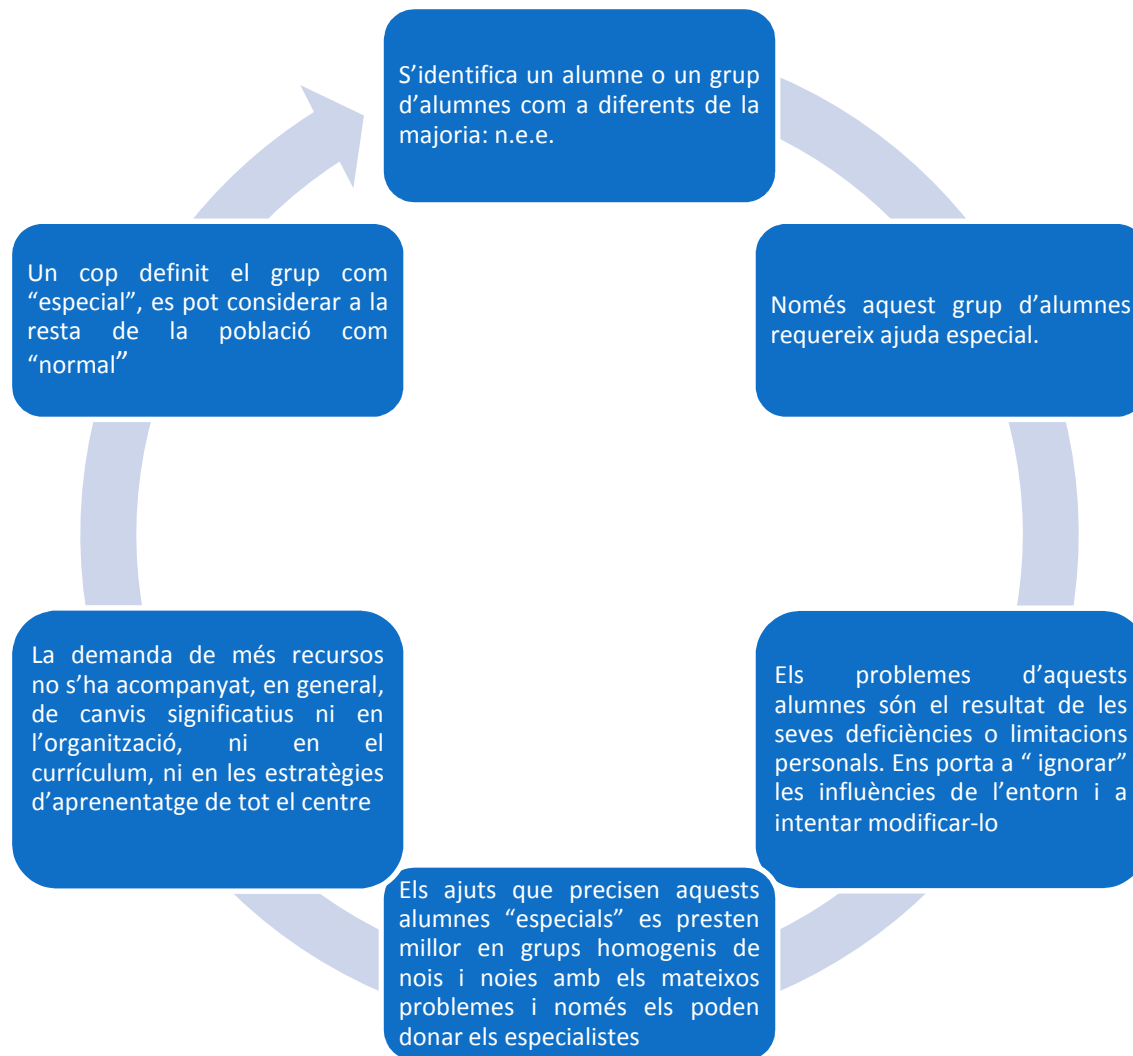

1. UNA MICA D'HISTÒRIA

○ 1970 i 1980. Principis de normalització i integració escolar i la noció de necessitats educatives especials

- Els objectius de desenvolupament i socialització propis de l'educació s'estenen a tots els alumnes i és el sistema ordinari qui ha de garantir l'assoliment d'aquests objectius oferint els mitjans adequats.
- Es “trenca” la identificació mecànica entre condicions personals de l'alumne i les necessitats educatives que pot presentar remarcant el caràcter relatiu i dependent del context.
- Es vincula la delimitació de n.e. d'un alumne als tipus d'actuacions i ajuts que requereixi en cada moment i a les característiques que han de tenir les interaccions i contextos on participi.
- Es remarca que tots els alumnes tenen n.e. i que aquestes constitueixen un continu des de les més ordinàries e inespecífiques fins a les més extraordinàries i específiques.

UNA MICA D'HISTÒRIA DES DE 1990. LA NOCIÓ D'ESCOLA INCLUSIVA

INTEGRACIÓ

- “Necessitats educatives especials”
- Es focalitza l'atenció a les condicions personals dels alumnes, a les seves dificultats o la resposta a les mateixes **aïlladament considerades.**
- Es pretén incrementar la participació de tot l'alumnat però es continua centrant-se en uns pocs.

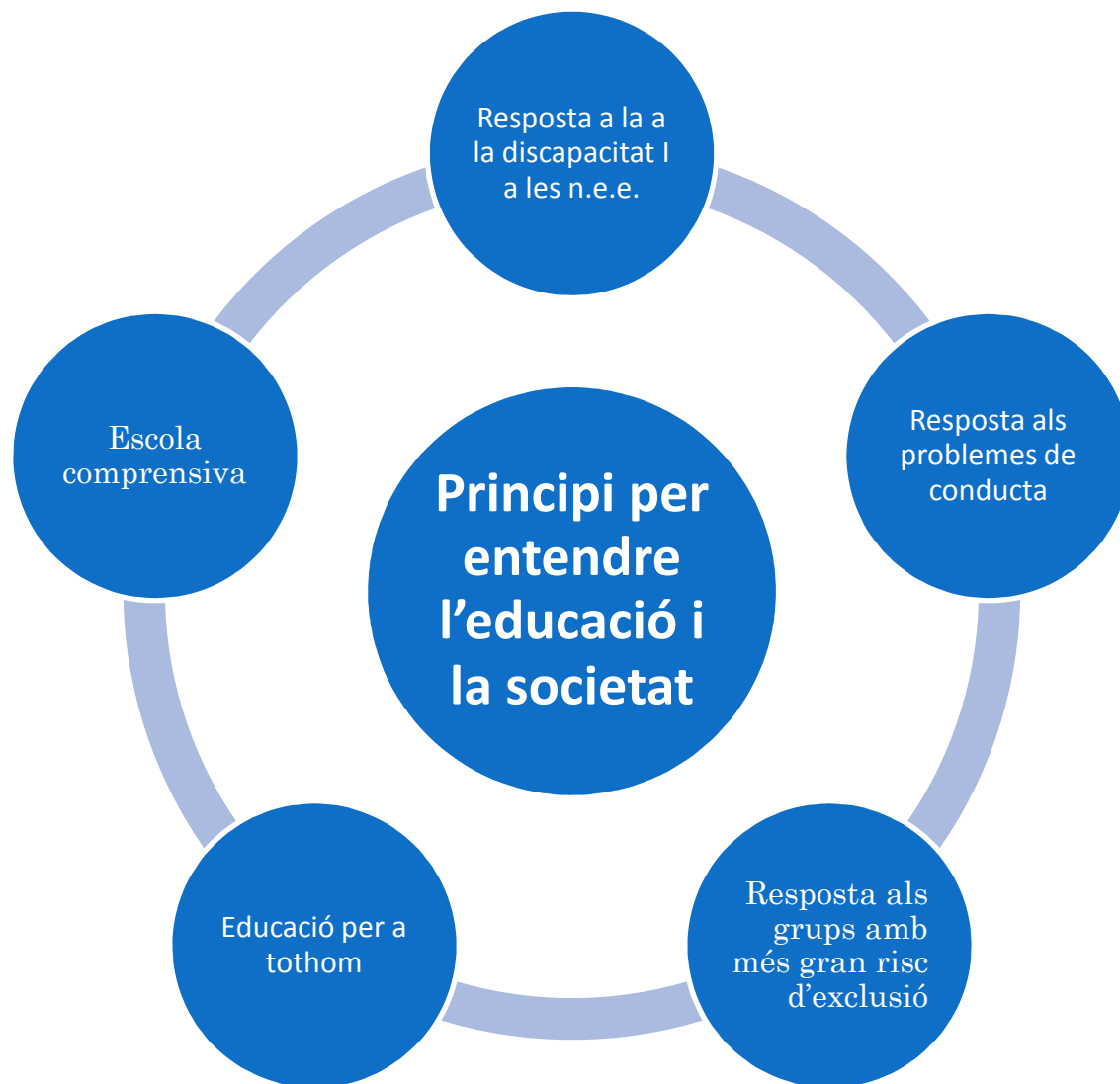
INCLUSIÓ

- “Barreres per a l'aprenentatge i la participació “ (Booth i Ainscow, (2002).
- Es focalitza l'atenció en les condicions que han de reunir les escoles i les aules com a contextos de desenvolupament i aprenentatge per facilitar els ajuts i suports necessaris per al progrés de tots els alumnes, sense exclusions.
- Des d'un enfocament institucional, una resposta educativa inclusiva és inseparable d'una transformació global de les escoles i les aules que permeti educar tots els alumnes i aconseguir de forma efectiva que alumnes diferents puguin aprendre junts.

QUÈ ENTENEM PER INCLUSIÓ. DIFERENTS CONCEPTUALITZACIONS

(GINÉ, 2009)

QUÈ ENTENEM PER INCLUSIÓ.

○ DIFERENTS CONCEPTUALITZACIONS (Giné, 2009)

- **Inclusió relativa a la discapacitat i a les n.e.e.**

- Conseqüència de les polítiques d'integració dels anys 80 i 90, inclusió és sinònim d'integració.
- Es segueix posant èmfasi en el subjecte: no té massa sentit afirmar que es pretén incrementar la participació de tot l'alumnat i continuar centrant-se en uns pocs.
- **Atenció!** El procés de tornar a categoritzar a part de l'alumnat que té n.e.e corre el risc d'explicar les dificultats o problemes en termes dels seus dèficits: l'origen de les dificultats estan "dins" de l'alumne i ens porta a ignorar les influències de l'entorn. L'escolarització dels alumnes amb nee en "aules especials" en centres ordinaris requeria disposar de més i més especialitzats recursos però que no s'han acompanyat de canvis significatius ni en l'organització, ni en el currículum, ni en les estratègies d'aprenentatge de tot el centre i... A la llarga són una de les barreres més importants a l'escola inclusiva.

QUÈ ENTENEM PER INCLUSIÓ.

DIFERENTS CONCEPCIONS

○ La inclusió com a resposta als problemes de conducta.

- Temor per part del professorat que caminar cap a l'escola inclusiva significarà haver d'acollir a les aules un nombre important d'alumnes amb greus problemes emocionals i de conducta.
- La capacitat de resposta del centre es veu limitada a les mesures disciplinàries previstes en la seva normativa tot i que darrerament n'hi ha d'altres més educatives basades en la mediació o en diferents tipus de contractes (Suport conductual positiu).
- **Atenció!** Novament es focalitza la idea d'inclusió en el grup d'alumnes amb "greus problemes": la visió d'escola inclusiva implica atendre l'alumnat de la comunitat en la que està inscrita. Els problemes de conducta cal que siguin entesos des d'una visió interactiva del desenvolupament i no es poden dissociar de la història de relacions anteriors amb el professorat i els companys, ni de la seva experiència escolar, ni de les estratègies en relació als processos d'ensenyament-aprenentatge.
- Els problemes de conducta, sense voler minimitzar-los, formen part de les situacions educatives a les que cal que s'enfronti l'escola des d'una visió global, tant del centre com a context de desenvolupament com de les característiques de l'alumne i a partir dels suports necessaris.

QUÈ ENTENEM PER INCLUSIÓ.

DIFERENTS CONCEPCIONS

○ **La inclusió com a resposta als grups amb més gran risc d'exclusió**

- La idea de que l'escola inclusiva ha d'atendre a aquell alumnat més vulnerable a l'exclusió escolar, és a dir, a aquells alumnes que generalment per causes socials –pobresa, immigració o amb fort desarrelament social- tenen dificultats per accedir a l'educació formal.
- **Atenció!** L'escola ha de complir la seva funció social i socialitzadora per a tots els alumnes, potenciar el seu desenvolupament i reduir el risc de qualsevol tipus de marginació però en cap cas estaria justificat que, evocant la inclusió com argument, un determinat centre es convertís preferentment en el refugi de determinats col·lectius procedents de famílies més desfavorides

QUÈ ENTENEM PER INCLUSIÓ.

DIFERENTS CONCEPCIONS

○ La inclusió com la promoció d'una escola per a tothom

- Es relaciona la inclusió amb el desenvolupament d'una escola comuna, no selectiva, coneguda també com a escola comprensiva. La “comprensivitat” es circumscriu, actualment a Espanya, a l'educació Secundària i s'estableix com a reacció a la separació prematura de l'alumnat en programes d'ensenyament diferents, fonamentalment en base als resultats que tendeixen a perpetuar les desigualtats socials. Suposa defensar una oferta educativa comuna, capaç d'acollir i respondre a la diversitat de necessitats de l'alumnat.
- El moviment cap a l'escola inclusiva i el de la comprensivitat dels sistema educatiu comparteixen molts valors i estratègies.
- **Atenció!** Mentre la comprensivitat és fonamentalment una opció política educativa que afecta l'estructura del sistema, la inclusió s'estén a tot el procés d'escolarització i té més a veure amb la transformació dels centres per incrementar les oportunitats de participació i èxit de tot l'alumnat

QUÈ ENTENEM PER INCLUSIÓ.

DIFERENTS CONCEPCIONS

○ La inclusió com “Educació per a tothom”

- El moviment *Education for All* (1990) creat a partir d'orientacions de política educativa i coordinat per l'UNESCO, va tenir la seva màxima expressió a les conferències internacionals realitzades a Jomtién (1990) i a Dakar (2000). La prioritat era l'escolarització de milions de nens i, sobretot de nenes, en els països més pobres del planeta però va ser una oportunitat per repensar la funció de l'escola i de l'educació en molts dels països en el sentit de donar cabuda a tot l'alumnat amb independència de les seves característiques personals de gènere, ètnia, religió o capacitat.
- Molts d'aquests pressupostos del moviment *Education for All* coincideixen amb una concepció ampla de la inclusió que defensem ja que tenen a veure amb la participació en l'educació de tothom en el sí de les seves respectives comunitats.
- **Atenció!** El sector de la discapacitat es va sentir relegat a la Conferència de Dakar que establia les prioritats en altres grups vulnerables, tot i que la Declaració de Salamanca (UNESCO, 1994), després de la Jomtién havia apostat per un sistema inclusiu per a tots els alumnes inclosos el que presentaven algun tipus de discapacitat.

QUÈ ENTENEM PER INCLUSIÓ.

PROPOSTA D'UNA DEFINICIÓ

La inclusió com un principi per entendre l'educació i la societat

Hi ha un consens internacional en que la inclusió té a veure amb :

- **Una qüestió de valors encara que cal que es concretin les seves implicacions a la pràctica** (l'assumpció de determinats valors que cal que presideixin les accions que es portin a terme: reconeixement de drets, respecte per les diferències, valoració de cadascú dels alumnes, participació, equitat,.. (Booth, 2006)
- El procés **d'incrementar la participació de l'alumnat** en el currículum, en la cultura i en la comunitat i **evitar qualsevol forma d'exclusió** en els centres educatius.
- **Transformar les cultures, la normativa y la pràctica dels centres de manera que responguin a la diversitat de les necessitats de l'alumnat de la seva localitat.**
- **La presència, la participació i l'èxit de tot l'alumnat** exposat a qualsevol risc d'exclusió i no només d'aquells amb discapacitat o amb necessitats especials.

La inclusió té a veure amb tots els infants i joves; es centra en la presència, la participació –que inclou també al professorat i a les famílies- i l'èxit en termes de resultats valorats; implica combatre qualsevol forma d'exclusió y es considera un procés que mai es dona per acabat.

Una escola inclusiva és aquella que està en moviment més que aquella que ha aconseguit una determinada fita (Ainscow et al., 2006)

Intervenció Alumnes Concrets

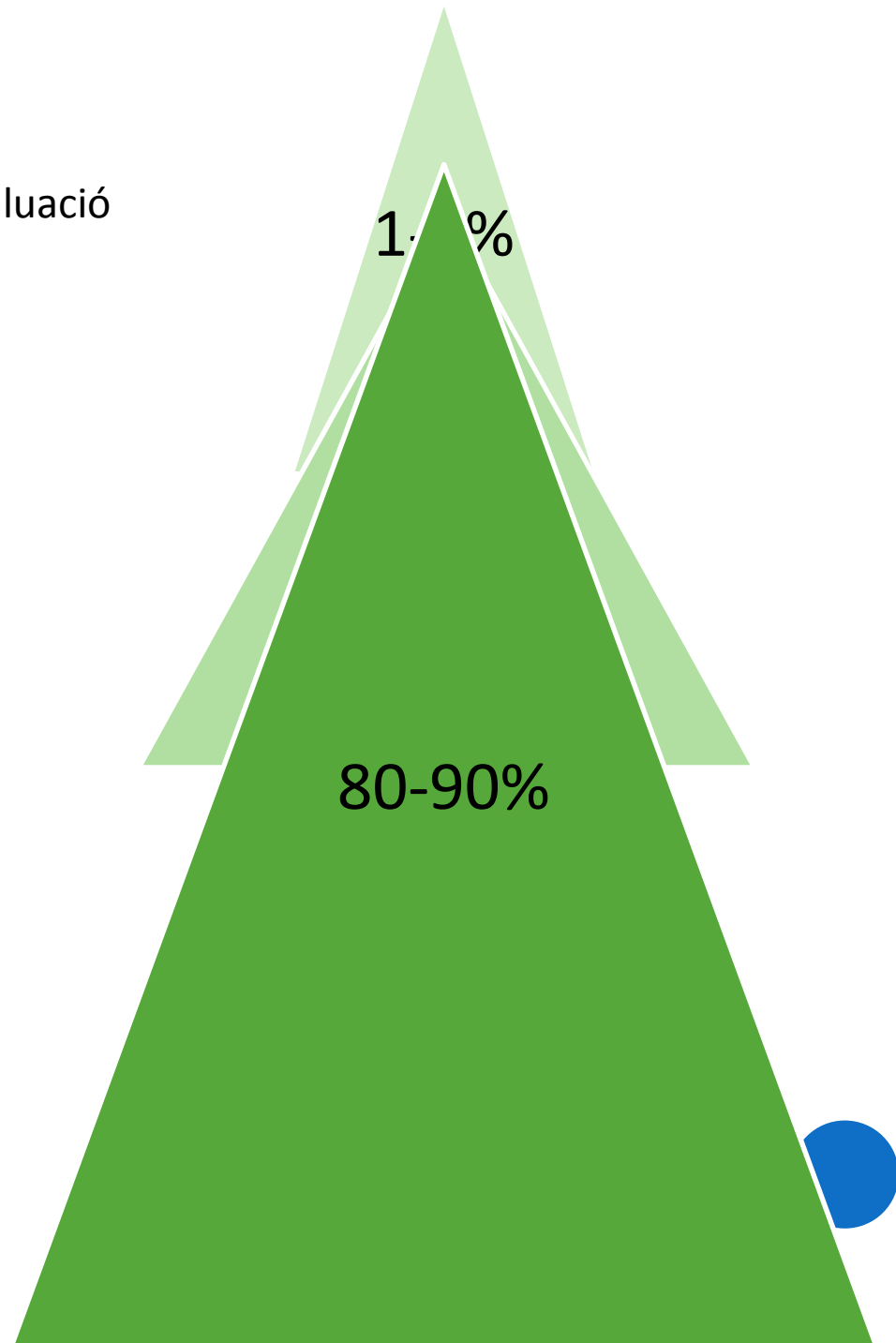
- Alumnes concrets
- Intervencions intenses basades en l'avaluació
- Alta intensitat

Intervenció grups alumnes concrets

- Alguns alumnes de risc
- Ràpida resposta
- Alta eficiència

Intervenció per a tots els alumnes

- Totes les situacions
- Tots els alumnes
- Preventiu

ALGUNES PROPOSTES

- A nivell internacional:
  - *Index for inclusion* i el moviment *Improving Quality Education for All (IQEA)* a Regne Unit.
  - *Universal Design for Learning*, a EEUU
  - *Multilevel Instruction*, a Canadà
  - La Declaració de Salamanca per part de la Conferència Mundial sobre Necessitats Educatives Especials (UNESCO,1994).
  - El suport explícit de l'OCDE a l'inclusió.
- A nivell nacional:
  - Iniciatives en el País Basc, Catalunya, Madrid, Murcia i Castella-Lleó
  - *Consortio Universitario para la Educación Inclusiva*, amb seu a la Universitat Autònoma de Madrid
  - Grup de Treball en base a l'*Index for Inclusion* creat pel ICE de la Universitat de Barcelona.

3. EL NOSTRE TREBALL DE LOGOPEDES EN CONTEXTOS EDUCATIUS INCLUSIUS

○ 3.1. Perquè cal treballar dins les escoles

- Per adquirir el llenguatge cal disposar:
  - D'unes estructures "orgàniques" adequades
  - D'una organització òptima dels diferents escenaris socials (familiars i escolars) com a marcs facilitadors dels processos d'interacció dels adults amb els nens i d'aquests amb els adults i amb els companys
- L'entorn escolar (Dt. D'Ensenyament, 2003)
  - Ofereix un microcosmos de relació social
  - Presenta ocasions per a l'exercici de registres formals i informals del llenguatge
  - Facilita l'alternança continuada entre la interacció simètrica amb els companys i asimètrica amb els docents
  - La majoria d'activitats educatives impliquen funcions de planificació, regulació i avaluació del llenguatge
  - És un entorn idoni per a la negociació de significats
  - És un entorn on la llengua oral és el principal vehicle de transmissió de coneixements.

3.1. PERQUÈ CAL TREBALLAR DINS LES ESCOLES

- En la intervenció més clínica: eficàcia en la consecució de determinats objectius –adquisició de vocabulari, estructures, articulació,...- però limitacions quan s’ha tractat de generalitzar el que s’ha après en el “gabinet” a contextos reals de comunicació.
- L’opció del Dt. d’Educació: passar d’una intervenció exclusivament clínica a una altra de caràcter més naturalista, enclavada en ambients significatius per a l’alumnat: el context escolar i la família.
- Aquesta opció pressuposa:
  - un treball col·laboratiu entre el logopeda, el mestre/professor i la família,
  - una connexió amb les activitats diàries que es duen a terme en el aula per tal de desenvolupar els diferents continguts curriculars.

3.2. COM FER-HO: ALGUNES CONDICIONS BÀSIQUES

(ACOSTA, 2004).

- Avaluació naturalista, qualitativa i dinàmica que tingui en compte el context –en aquest cas, l'escolar- i no focalitzi l'atenció només en l'alumne/a.
- Focalitzar la intervenció en les interaccions mestre-alumne que es donen a l'aula per enriquir-les i millorar-les.
- Passar de les situacions individuals a les col·lectives vetllant per una organització exhaustiva dels contextos d'ensenyament aprenentatge, tècniques de modelatge interactiu, la incorporació d'objectius d'intervenció en el llenguatge en rutines, el llenguatge entre iguals,...
- Canviar la intervenció individual fora de l'aula per agrupaments més homogenis dins de la classe.
- La col·laboració educativa com a marc de les relacions professionals i, per tant, la co-responsabilitat com alternativa a l'autonomia de cadascú a l'hora de prendre decisions.

PERQUÈ ESTEM ON ESTEM?

- **S'ha volgut passar d'un model més clínic a un model inclusiu sense preveure, analitzar i avaluar els recursos necessaris.** Atendre quants més alumnes, millor. Poca preocupació per dinamitzar, paral·lelament, una transformació de les escoles i modificar plantejaments. (Model clínic dins de l'escola)
- **Manca de temps:** del logopeda, dels mestres, dels altres serveis educatius,.. El treball col·laboratiu requereix de temps per reflexionar, planificar i programar el treball conjunt, dur-lo a terme i avaluar-lo. Cal que des del Departament, encarregat d'organitzar, coordinar i supervisar la nostra feina, es "flexibilitzi" la noció del temps.
- **Elevat nombre d'alumnes a atendre:** criteris d'avaluació compartits amb l'escola.
- **Manca de preparació:** amb aquest model, el paper del logopeda es diversifica: cal alternar la intervenció específica amb els alumnes amb les situacions d'interacció col·laborativa amb els mestres, dins del centre escolar.

PROPOSTES PER SEGUIR AVANÇANT

- **Aclarir-nos cap on volem anar: Què entenem per escola inclusiva?**
  - **Identificar i eliminar barreres per a l'aprenentatge i la participació** (adopció d'un model social d'explicació de les dificultats d'aprenentatge i discapacitat, en el que aquestes no es consideren produïdes per les deficiències o problemàtiques personals dels alumnes sinó com resultat de la interacció entre els alumnes i els seus contextos, entre les persones i les polítiques, institucions, cultures i circumstàncies socials i econòmiques que afecten les seves vides.
  - **Promoure la presència, participació i el rendiment de tots els alumnes**
  - **Posar un èmfasi especial en donar suport, presència, participació i rendiment d'aquells alumnes que, per diferents raons –de discapacitat però també culturals, lingüístiques, econòmiques, socials, de gènere,...- poden estar en major risc de marginalització, exclusió o fracàs escolar.**

PROPOSTES PER SEGUIR AVANÇANT

- **Aclarir-nos cap on volem anar: Què entenem per escola inclusiva?**
  - **Condicions que juguen un paper central en el desenvolupament de pràctiques inclusives:**
    - La inclusió depèn, en gran mesura de les actituds i les creences del professorat en relació a la diversitat.
    - El professorat requereix d'habilitats, coneixements, estratègies i materials d'aprenentatge adequats i temps disponible si ha de donar resposta de forma eficaç a la diversitat dins de l'aula.
    - El professorat requereix de suport tant des de dintre del centre – equip directiu- com des de fora –responsables de l'administració, serveis educatius,...-
    - L'Administració cal que es comprometi clarament amb la inclusió i cal que promoguin les condicions adequades que permetin l'ús flexible dels recursos.

PROPOSTES PER SEGUIR AVANÇANT

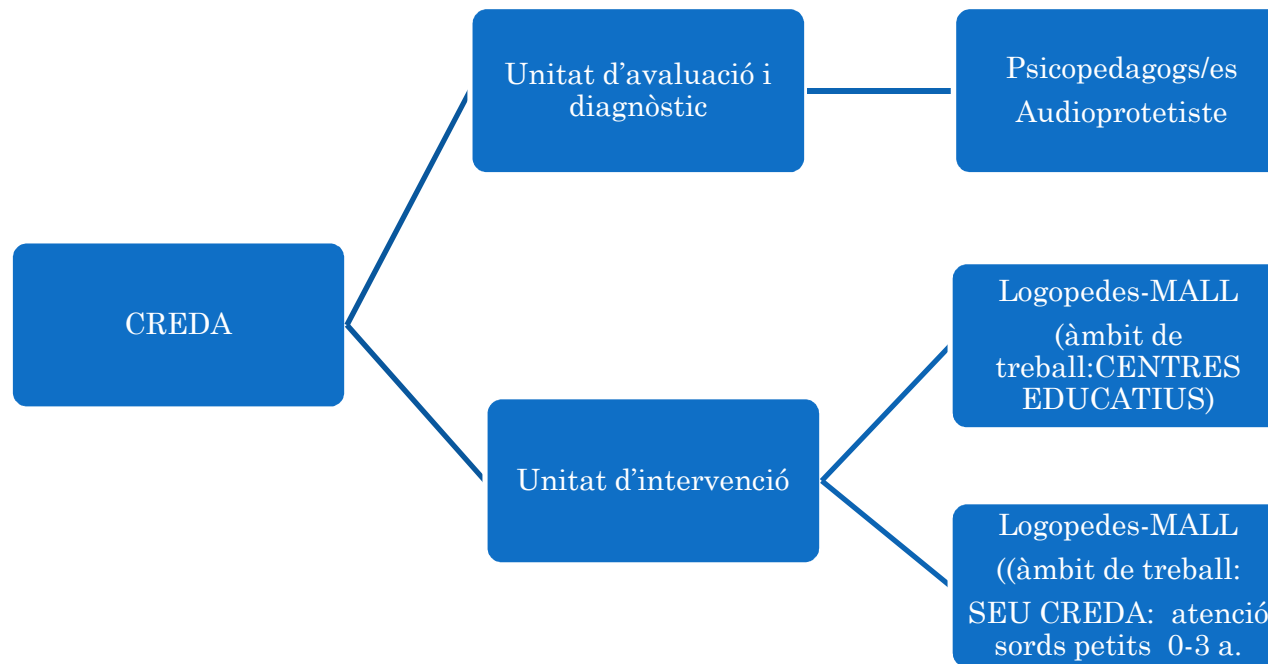
○ Què entenem per escola inclusiva?

- **Factors que són efectius per una educació inclusiva:**

- La col.laboració entre el professorat
- La col.laboració entre els estudiants en l'aprenentatge
- Resolució compartida de problemes, sobretot en relació als problemes de conducta
- Agrupaments heterogenis juntament amb un plantejament flexible de l'ensenyament que contempli diversos itineraris i ritmes d'aprenentatge .
- Metodologies efectives d'ensenyament basades en la valoració psicopedagògica, expectatives altes, seguiment personal i evaluació.

PROPOSTES PER SEGUIR AVANÇANT: ELS CREDA

PROPOSTES PER SEGUIR AVANÇANT: ELS CREDA

○ Unitat de valoració i diagnòstic:

- Avaluació del llenguatge des d'una perspectiva educativa:
  - És un treball col·laboratiu entre els mestres , logopedes i psicòlegs (com dur a terme l'observació i en l'obtenció , transcripció, anàlisi i interpretació de mostres de llenguatge derivades del context de l'aula i de la llar)
  - Utilitzar l'observació en les rutines i activitats diàries en el context escolar i familiar
  - L'avaluació ha d'estar connectada amb els processos d'ensenyament-aprenentatge i proporcionar informació per a l'elaboració d'objectius d'intervenció i la planificació de l'ensenyament en alumnes amb dificultats en la seva comunicació i llenguatge.

PROPOSTES PER SEGUIR AVANÇANT: ELS CREDA

- Unitat d'intervenció:
- 1. Logopedes-MALL en els centres educatius
  - (Progressivament, anar dotant a tots els centres educatius d'un MALL/logopeda)
  - Responsable de l'adquisició del llenguatge oral i aprenentatge de la llengua escrita a l'etapa infantil i cicle inicial: intervenció per a tots els alumnes, en totes les situacions –treball preventiu- .
  - Amb orientacions i seguiment del CREDA, intervenció en grups d'alumnes concrets i programes específics per alumnes que ho requereixen.
  - Dependència del centre però sessions de coordinació, des del CREDA, per seguiment i orientació del treball amb alumnes amb trastorns en la comunicació i llenguatge.
  - Formació específica des del CREDA.

PROPOSTES PER SEGUIR AVANÇANT: ELS CREDA

○ 2. Logopedes-MALL del CREDA

- Atenció directa als infants sords de 0-3: treball amb les famílies i a les llars d'infants.
- Atenció directa dels alumnes sords escolaritzats en els centres d'agrupament.
- Atenció directa i específica d'aquells alumnes que ho requereixin, mentre els centres on estan escolaritzats no disposin de logopeda-MALL.

(En quatre anys, sortiran els primers graduats en Logopèdia i Educació Infantil i Primària; l'equiparació, pel que fa a competències tècniques –laborals depèn de l'Administració– es pot aconseguir a partir de l'especialització dins del currículum dels diferents graus: logopèdia escolar, “menció” en llenguatge i audició.

MENTRESTANT... QUÈ PODEM ANAR FENT?

- La dificultat més gran a la que ens enfrontem però que alhora representa el repte més apassionant és la que fa referència a la necessària modificació de la concepció que tenim de l'educació i de la funció de l'escola i... Comença a ser hora de qüestionar-nos les nostres pròpies idees i les nostres pràctiques d'intervenció.
- No és suficient en ser bons especialistes... necessitem bons equips humans que sàpiguen treballar plegats.
- Flexibilitzar les fronteres entre els diferents professionals: reforçar el treball de col.laboració real que ha de servir –no només per informar del que fem als mestres i tutors- sinó també per generar estratègies i procediments que puguin afavorir entorns comunicatius dins de les aules i dissenyar activitats en les que tots els alumnes puguin parlar i ser escoltats.

MENTRESTANT... QUÈ PODEM ANAR FENT?

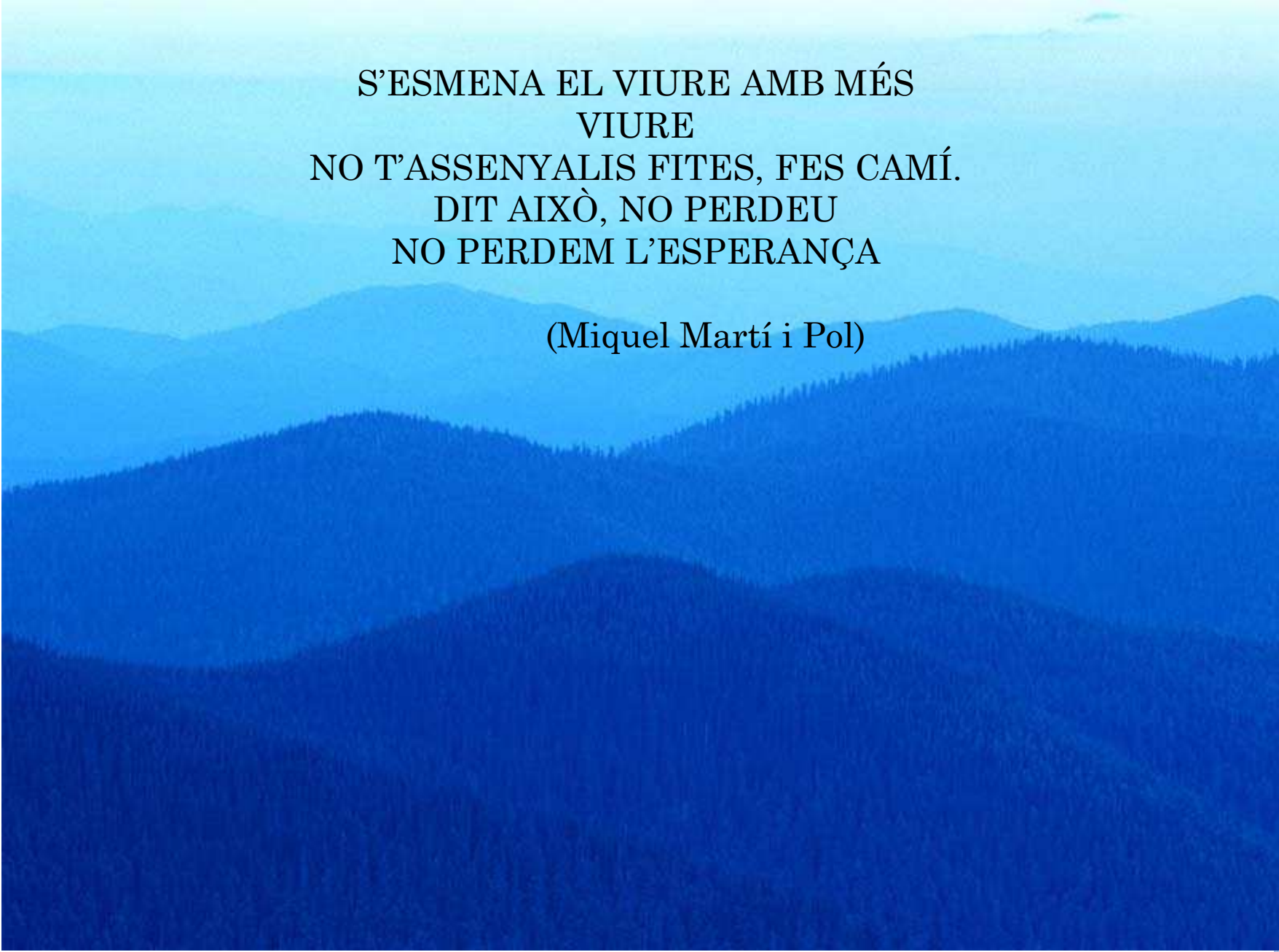
- Restituir al tutor la seva responsabilitat sobre els seus alumnes i sobre la coordinació de les intervencions que es facin amb ells. Incloure la nostra programació més específica en el pla individualitzat de l'alumne (PI), col.laborant amb el tutor en la seva realització i/o en la programació de classe.
- Més que proposar “adaptacions del currículum” que, en massa ocasions es converteixen en un empobriment del currículum i una limitació d'oportunitats tenir clar que el principi d'adaptació defensa que els objectius bàsics de l'actuació educativa són els mateixos per a tots els alumnes però que la millor manera de que tots puguin assolir-los és oferint-los un ventall ampli d'ajuts i suports per aprendre i que aquest ventall s'utilitzi de forma flexible afavorint que diferents alumnes o el mateix alumne davant de diferents aprenentatges, puguin rebre ajuts diferents i més adequat (Onrubia, 2009). **Imprescindible partir de les programacions de l'aula.**

MENTRESTANT... QUÈ PODEM ANAR FENT?

- Comprometre'ns amb els tutors en la recerca de buscar solucions als problemes que planteja atendre la diversitat en l'aula. Planificar conjuntament propostes que tinguin cada vegada més en compte a tots els alumnes.
- Proposar col·laborar, a nivell institucional, en la Comissió d'Atenció a la Diversitat, conjuntament amb els professors d'educació especial i els de suport, l'equip directiu i l'assessor/a psicopedagògic per anar avaluant si amb la nostra intervenció, es van superant les barreres a la comunicació i a l'aprenentatge en el centre.
- Finalment, tenir present que aconseguir una escola que doni respostes adequades i diverses a les necessitats diverses –ja siguin individuals o col·lectives-, és el resultat d'un procés de transformació que implica canvis didàctics, organitzatius, d'actituds i de valors. És un procés que cada escola ha de fer al seu ritme i que serà lent i costós, perquè implica una transformació a nivell de relacions humanes, en aquest cas les que es produeixen entre l'alumnat, entre el professorat, i entre ambdós. I, nosaltres, hem de ser capaços d'acompanyar els mestres en aquest procés... Sense perdre de vista el nord!

S'ESMENA EL VIURE AMB MÉS
VIURE
NO T'ASSENIALIS FITES, FES CAMÍ.
DIT AIXÒ, NO PERDEU
NO PERDEM L'ESPERANÇA

(Miquel Martí i Pol)